

Dansk basisgrammatik

for udlændinge

Dansk basisgrammatik

for udlændinge

Anne Hilt
Eva Jensen
Lise Rifbjerg

Dansk basisgrammatik for udlændinge – IA Sprog

2. udgave, 1. oplag

Af Anne Hilt, Eva Jensen, Lise Rifbjerg

Udgivet af IA Sprog © 2017, IA Forlag

Design og tilrettelæggelse: Imperiet.dk

Tryk: Toptryk Grafisk

ISBN: 978-87-93595-00-2

Indhold

Forord	07
Når man taler om grammatik	09
1. Substantiver	11
2. Pronominer	17
3. Adjektiver	23
4. Verber	28
5. Adverbier	37
6. Præpositioner	42
7. Konjunktioner	45
8. Sætningsled og ledstilling	48
9. Spørgsmål og svar	52
10. Tidsudtryk	55
11. Det og der – foreløbige subjekter	58
12. Alfabetet	59
13. Tal	60
14. Udtale	62
Rettenøgle	68
Register	70
Hæfte med frekvente verbers bøjning	

Forord

Dansk basisgrammatik for udlændinge er skrevet i et enkelt sprog både i forklaringerne og i eksemplerne. Med udgangspunkt i vores erfaring som undervisere har vi visse steder forenklet og udeladt nogle detaljer, som vi ikke mener hører med til en basisgrammatik.

Grammatikken indeholder 14 kapitler, som hvert er inddelt i nummererede afsnit, så man hurtigt kan finde de emner, der behandles. Sidst i bogen er der en rettenøgle og et hæfte med frekvente verbers bøjning.

I kapitlerne om ordklasserne kommer vi ind på deres betydning, funktion/brug og bøjning.

I kapitlerne *Sætningsled og ledstilling* og *Spørgsmål og svar* gennemgår vi grundelementerne i dansk syntaks.

Kapitlet *Udtale* er en kort introduktion til dansk udtale.

Tak til kolleger for korrekturlæsning og nyttige kommentarer.

Når man taler om grammatik

– er det vigtigt at skelne mellem ordklasser og sætningsled.

Ordklasser

Ordene i sproget kan inddeles i ordklasser.
Her interesserer man sig for det enkelte ord.

Ordene i en ordklasse har noget til fælles:

- deres overordnede betydning (Hvad beskriver ordene?)
- deres bøjning (Kan ordene bøjes, og hvordan bøjes de?)
- deres funktion (Hvilke sætningsled kan de være?)

De vigtigste ordklasser

Substantiv

Verbum

Pronomen

Adjektiv

Adverbium

Præposition

Konjunktion

Sætningsled

Sætningsled kan bestå af et ord, en gruppe ord eller en sætning.
Leddenes placering i sætningen er vigtig for sætningens betydning.

De vigtigste sætningsled

Subjekt: S

Verbal: V

Objekt: O

Adverbial: A

Prædikat: P

1. Substantiver

- 1.1 Hvad er et substantiv?
- 1.2 Substantiver er n-ord eller t-ord
- 1.3 Substantivernes bøjning
- 1.4 Brug af ubestemt og bestemt form
- 1.5 Substantiver i genitiv
- 1.6 Substantiver uden artikel
- 1.7 Tællelige og utællelige substantiver
- 1.8 Navne

1.1 Hvad er et substantiv?

Substantiver er

Noget levende:	• <i>et menneske, et dyr, en plante</i>
Ting:	• <i>en bog, et glas</i>
Steder:	• <i>en restaurant, et land</i>
Begreber, idéer:	• <i>et demokrati, en tanke, en pause</i>

1.2 Substantiver er n-ord eller t-ord

De danske substantiver har to køn: fælleskøn og intetkøn.
Vi kalder dem **n-ord** og **t-ord**.

N-ord

N-ord har artiklen *en* i ubestemt ental: • *en bil*
Ca. 75 % af alle substantiver er n-ord.

T-ord

T-ord har artiklen *et* i ubestemt ental: • *et hus*

Sammensatte substantiver

På dansk kan man danne nye substantiver ved at sætte to substantiver sammen.

Det er det sidste substantivs køn, der bestemmer, om det sammensatte substantiv er et n-ord eller et t-ord.

T-ord: $\cdot en\ klasse + \textbf{et}\ lokale = \textbf{et}\ klasselokale$

N-ord: *et sprog + en skole = en sprogskole*

3 måder at sætte substantiver sammen på

- Substantiv + substantiv: *en buschauffør*
- Substantiv + **e** + substantiv: *et kyllingelår*
- Substantiv + **s** + substantiv: *en arbejdsdag*

Et sammensat substantiv kan også bestå af et

- Verbum + substantiv: *et spisebord*
- Adjektiv + substantiv: *en storby*

1.3 Substantivernes bøjning

Substantiver bøjes i **tal** (ental og flertal) og i **bestemthed** (ubstemt og bestemt).

Alle substantiver har en **grundform**, som hverken har tal eller bestemthed:

- *bil, klasse, hus, år*

Ental

Ubestemt form dannes ved at sætte en artikel foran substantivets grundform:

- **en** bil, **en** klasse, **et** hus, **et** år

Bestemt form dannes ved at sætte en artikel efter substantivets grundform:

- **bilen**, **klassen**, **huset**, **året**

Flertal

I ubestemt flertal kan substantiver have forskellige endelser: -er, -r, -e eller ingen endelse efter grundformen.

- **biler**, **klasser**, **huse**, år

I bestemt flertal har substantivet enten *-erne*, *-rne* eller *-ene* efter grundformen:

• *bilerne*, *klasserne*, *husene*, *årene*

Ental		Flertal	
Ubestemt	Bestemt	Ubestemt	Bestemt
<i>en bil</i>	<i>bilen</i>	<i>biler</i>	<i>bilerne</i>
<i>en klasse</i>	<i>klassen</i>	<i>klasser</i>	<i>klasserne</i>
<i>et hus</i>	<i>huset</i>	<i>huse</i>	<i>husene</i>
<i>et år</i>	<i>året</i>	<i>år</i>	<i>årene</i>

Andre bestemte former

den/det/de + adjektiv foran substantivet:

- **den** gode lærer
- **det** gule hus
- **de** søde børn

Possessivt pronomen foran substantivet:

- **min** mor
- **deres** bøger

Genitiv foran substantivet:

- *Emmas* cykel
- *skolens* kantine

Uregelmæssige bøjninger

Substantiver, der ender på *-el* i grundform kan miste *-e* i bestemt ental og i flertal:

Ental		Flertal	
Ubestemt	Bestemt	Ubestemt	Bestemt
<i>en cykel</i>	<i>cyklen</i>	<i>cykler</i>	<i>cyklerne</i>

Enkelte substantiver, der ender på -er i grundform mister -e i flertal:

en søster	søsteren	søstre	søstrene
-----------	----------	--------	----------

Nogle substantiver får dobbeltkonsonant i ental bestemt og flertal:

en væg	væggen	vægge	væggene
--------	--------	-------	---------

Nogle substantiver ændrer vokal fra ental til flertal:

et barn	barnet	børn	børnene
en mand	manden	mænd	mændene

1.4 Brug af ubestemt og bestemt form

Ubestemt form

Ubestemt form bruges om noget **ukendt**.

Første gang man bruger substantivet:

- Jeg købte **en cykel** i går.
- Min mor har **et hus** i Sverige.

Bestemt form

Bestemt form bruges om noget **kendt**.

Når det ikke er første gang, man bruger substantivet:

- Jeg har en dreng og en pige.
Drengen hedder Peter,
og **pigen** hedder Ida.

Når substantivet refererer til noget, alle kender:

- **Solen** skinner.
- Jeg skal til **lufthavnen**.
- Hun ringer til **lægen**.

1.5 Substantiver i genitiv

Substantiver bøjes også i genitiv.

Genitiv laves ved at sætte -s efter substantiver og navne. Genitiv viser, at substantivet/navnet ejer eller har noget.

- *Bilens* motor er varm.
- *Annas* taske er rød.

1.6 Substantiver uden artikel

I nogle tilfælde har substantivet ikke nogen artikel.

Når substantivet er et **job**, en **funktion** eller en **nationalitet**:

- Jeg er **lærer**.
- Han er **elev**.
- Hun er **dansker**.

Men når der står et adjektiv foran substantivet, har det en artikel:

- Han er **en** sød lærer.
- Han er **en** god elev.

Når substantivet **ikke kan tælles**, har det ikke nogen artikel:

- Jeg drikker ikke **kaffe**.
- Kan du lide **te**?
- Hvad er **kærlighed**?

1.7 Tællelige og utællelige substantiver

De fleste substantiver er tællelige.

Tællelige substantiver

Tællelige substantiver kan bøjes i ental og flertal:

- Hun har en **bil**,
men han har tre **biler**.

Foran tællelige substantiver kan der stå:

- Han har $\left\{ \begin{array}{c} \text{få} \\ \text{nogle} \\ \text{mange} \end{array} \right\}$ biler.

Nogle substantiver findes kun i flertal:

- Penge, søskende, briller,
bukser, mæslinger ...

Utællelige substantiver

Utællelige substantiver findes kun i ental, f.eks. kaffe, guld, kærlighed, varme:

- Han drikker **kaffe** hver morgen.

Foran utællelige substantiver kan der stå:

- Han drikker $\left\{ \begin{array}{c} \text{lidt} \\ \text{noget} \\ \text{meget} \end{array} \right\}$ kaffe.

1.8 Navne

Navne er også en slags substantiver:

- Peter
- København

Navne kan bøjes i genitiv:

- Peters **bil**
- Københavns **Lufthavn**

2. Pronominer

- 2.1 Hvad er et pronomen?
- 2.2 Det personlige pronomen
- 2.3 Brugen af det personlige pronomen
- 2.4 Det possessive pronomen
- 2.5 Det possessive pronomens tal og køn
- 2.6 Det refleksive pronomen
- 2.7 Pronominer – oversigt
- 2.8 Nogen/noget/nogle

2.1 Hvad er et pronomen?

Pronominer kan stå i stedet for

- Et substantiv: • Jeg har købt en taske. **Den** var billig.
- Et navn: • Min mand hedder David. **Han** er 32 år.

2.2 Det personlige pronomen

Det personlige pronomen har samme køn og tal som det substantiv eller navn, det erstatter.

		Subjekt	Ikke subjekt
Ental	1. person	<i>jeg</i>	<i>mig</i>
	2. person	<i>du (De)</i>	<i>dig (Dem)</i>
	3. person	<i>hun/han/man/den/det</i>	<i>hende/ham/én/den/det</i>
Flertal	1. person	<i>vi</i>	<i>os</i>
	2. person	<i>I</i>	<i>jer</i>
	3. person	<i>de</i>	<i>dem</i>

2.3 Brugen af det personlige pronomen

Subjekt

Som subjekt:

- **Jeg** er lærer.
- **De** kommer fra Irak.
- Hvor er bogen? **Den** ligger dér.

Ikke subjekt

Som objekt:

- Hun elsker **ham**.
- Hun kender **dig**.
- Hun køber **den**.

Som indirekte objekt:

- Jeg giver **jer** en bog.
- Hun viser **os** billeder.
- De låner **dig** penge.

Som prædikat:

- Det er **hende**, der er lærer.
- Det er **mig**, der bor her.
- Det er **os**, der betaler.

Efter præposition:

- Hun ser på **ham**.
- Han ringer til **hende**.
- Hun tænker på **det**.

2.4 Det possessive pronomen

Ental	1. person	<i>min, mit, mine</i>
	2. person	<i>din, dit, dine (Deres)</i>
	3. person	<i>hendes/hans/éns/dens/dets/sin, sit, sine</i>
Flertal	1. person	<i>vores</i>
	2. person	<i>jeres</i>
	3. person	<i>deres</i>

Det possessive pronomen står foran et substantiv eller alene.
Det fortæller noget om, hvem der ejer et substantiv eller hører sammen med substantivet:

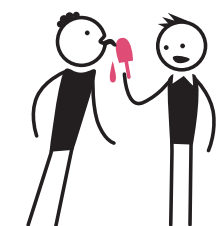
- **Min** kone er pianist.
- Det er **hendes** mand.
- Eleverne kan godt lide **deres** lærer.
- Jeg er glad for alle **mine** malerier.
- Hvis ur er det? – Det er **mit**.

Hans/hendes eller sin, sit, sine

I 3. person ental har det possessive pronomen to forskellige varianter:

- **hans/hendes** og **sin, sit, sine**

Hans/hendes viser, at objektet ikke tilhører sætningens subjekt.

Frederik

Maria

- Frederik spiser **hans** is.

S

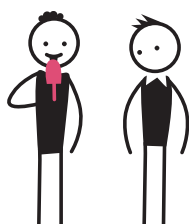
O

- Maria klipper **hendes** hår.

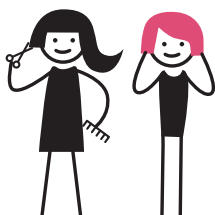
S

O

Sin, sit, sine viser, at objektet tilhører sætningens subjekt.

Frederik

Maria

- Frederik spiser **sin** is.

S

O

- Maria klipper **sit** hår.

S

O

Man bruger altid ***hans/hendes***, når det possessive pronomen er en del af subjektet i en sætning.

- ***Hans*** *kone* er sød.
S
- ***Hendes*** *far* køber et hus.
S

2.5 Det possessive pronomens tal og køn

Min, din og sin bøjes i tal og køn efter det substantiv, de står sammen med. I flertal skelner man ikke mellem n-ord og t-ord.

Ental

n-ord	<i>min</i> <i>mand</i>	<i>din</i> <i>kone</i>	<i>sin</i> <i>bil</i>
t-ord	<i>mit</i> <i>hus</i>	<i>dit</i> <i>billede</i>	<i>sit</i> <i>barn</i>

Flertal

n-ord	<i>mine</i> <i>børn</i>	<i>dine</i> <i>billeder</i>	<i>sine</i> <i>biler</i>
t-ord			

De andre possessive pronominer bøjes ikke.

2.6 Det reflekse pronomen

Ental	1. person	<i>mig</i>
	2. person	<i>dig (Dem)</i>
	3. person	<i>sig</i>
Flertal	1. person	<i>os</i>
	2. person	<i>jer</i>
	3. person	<i>sig</i>

Det refleksive pronomen bruger man, når objekt og subjekt er samme person.

• Jeg glæder **mig** til at se min familie.

S O

• Hun keder **sig**.

S O

• Vi hygger **os**.

S O

2.7 Pronominer – oversigt

Personligt/possessivt/refleksivt pronomen

		Personligt pronomen		Possessivt pronomen	Refleksivt pronomen
		Subjekt	Ikke subjekt		
Ental	1. person	jeg	mig	min, mit, mine	mig
	2. person	du (De)	dig (Dem)	din, dit, dine (Deres)	dig (Dem)
	3. person	hun/han/ man/ den/det	hende/ham/ en/ den/det	hendes/hans/ ens/ dens/dets/ sin, sit, sine	sig
Flertal	1. person	vi	os	vores	os
	2. person	I	jer	jeres	jer
	3. person	de	dem	deres	sig

2.8 Nogen/noget/nogle

Nogen

Bruges om en eller flere personer:

• Kender du **nogen** i Valby?

Bruges i stedet for *en* foran et n-ord i en sætning med *ikke*:

• Jeg har ikke **nogen** bil.

Bruges foran et substantiv i flertal i spørgsmål:

• Har du **nogen** søskende?

Bruges foran et substantiv i flertal i en negativ sætning:

• Han har ikke **nogen** børn.

Noget

Bruges om noget ubestemt (ikke person):

• Han ser **noget** i fjernsynet.

Bruges i stedet for *et* foran et t-ord i en sætning med *ikke*:

• Jeg har ikke **noget** hus.

Bruges foran et substantiv, som ikke kan tælles:

• Må jeg få **noget** vand?

Nogle

Bruges foran et substantiv i flertal:

• Jeg har **nogle** gode kolleger.

På engelsk
nogle = some
nogen = any

3. Adjektiver

- 3.1 Hvad er et adjektiv?
- 3.2 Adjektivernes former
- 3.3 Adjektivernes gradbøjning
- 3.4 Uregelmæssig gradbøjning
- 3.5 Hel, helt, hele og al, alt, alle

3.1 Hvad er et adjektiv?

Adjektiver beskriver

et substantiv:

• En **god** bog. Bogen er **god**.

• Et **pænt** hus. Huset er **pænt**.

• Nogle **søde** børn. Børnene er **søde**.

et navn:

• Anna er **smuk**.

et pronomen:

• Den er **god**.

• Det er **pænt**.

• De er **søde**.

• Han er **sød**.

De fleste adjektiver har 3 former

Nogle adjektiver får
dobbeltkonsonant
i e-form:
*smuk/smukt/**smukke***
*grøn/grønt/**grønne***

Foranstillet adjektiv

adjektiv + substantiv: · en **god** bok.

Efterstillet adjektiv

substantiv + være/blive + adjektiv:

- Bogen er **god**.
- Vejret bliver **godt** i morgen.

Grundform	T-form	E-form
Sammen med n-ord	Sammen med t-ord	Ved flertal og bestemthed
en rød bil bilen er rød	et rødt hus huset er rødt	1. Ved flertal røde huse husene er røde 2. Efter <i>den</i> og <i>det</i> <i>den</i> røde bil <i>det</i> røde hus 3. Efter possessive pronominer <i>din</i> pæne jakke <i>dit</i> pæne slips 4. Efter genitiv <i>Peters</i> røde slips <i>mandens</i> pæne jakke

Adjektivet *lille* er uregelmæssigt. Det hedder ***lille*** i ental og ***små*** i flertal.

Adjektivet *lille* er uregelmæssigt. Det hedder ***lille*** i ental og ***små*** i flertal.

3.3 Adjektivernes gradbøjning

Adjektiver kan gradbøjes.

1. grad (positiv)	2. grad (komparativ)	3. grad (superlativ)
pæn pænt pæne	pæ ne re (end)	pæ ne st

1. grad (positiv)

Grundform, t-form, e-form: • en **pæn** bil, et **fint** hus, **dyre** stole og borde

2. grad (komparativ)

Man bruger komparativ til sammenligning.

grundform + ere:

- Stolen er pæ**ne**re end bordet.
- Mit hus er fin**er**e end dit hus.
- Stolene er dyr**er**e end bordene.
- København er smuk, men Paris er smukk**er**e.

3. grad (superlativ)

Man bruger superlativ om den højeste grad i en sammenligning.

grundform + (e)st:

- Min stol er pæ**ne**st.
- Marias bord er fin**est**.
- Du er dejlig**st**.

Man bruger adjektivets e-form i superlativ ved bestemthed.

høj

højere

højest

- Du er **den** dejlig**ste** mor i verden.
- Anders har **det** smukk**este** hår.

Gradbøjning med *mere* og *mest*

Gradbøjning med *mere* og *mest* bruges ofte ved lange adjektiver.

1. grad (positiv)	2. grad (komparativ)	3. grad (superlativ)
<i>professionel</i> <i>professionelt</i> <i>professionelle</i>	mere <i>professionel</i> (end) mere <i>professionelt</i> (end) mere <i>professionelle</i> (end)	mest <i>professionel</i> mest <i>professionelt</i> mest <i>professionelle</i>

1. grad (positiv)

Grundform, t-form, e-form: • *en professionel fodboldspiller,*
 • *et professionelt arbejde,*
 • *professionelle journalister*

2. grad (komparativ)

mere + 1. grad (positiv): • Hun er **mere** *professionel* end ham.

3. grad (superlativ)

mest + 1. grad (positiv): • Både Peter og John er dygtige,
 men John er **mest** *professionel*.

3.4 Uregelmæssig gradbøjning

Nogle få adjektiver har en uregelmæssig gradbøjning.

Grundform	Komparativ	Superlativ
<i>gammel</i>	<i>ældre</i>	<i>ældst</i>
<i>ung</i>	<i>ynge</i>	<i>yngst</i>
<i>god</i>	<i>bedre</i>	<i>bedst</i>
<i>lille</i>	<i>mindre</i>	<i>mindst</i>
<i>stor</i>	<i>større</i>	<i>størst</i>
<i>lang</i>	<i>længere</i>	<i>længst</i>
<i>få</i>	<i>færre</i>	<i>færrest</i>
<i>mange</i>	<i>flere</i>	<i>flest</i>
<i>lidt</i>	<i>mindre</i>	<i>mindst</i>
<i>meget</i>	<i>mere</i>	<i>mest</i>

3.5 Hel, helt, hele og al, alt, alle

hel, helt, hele står foran et tælleligt substantiv i ental:

Ubestemt ved n-ord:

• De arbejdede en **hel** dag.

Ubestemt ved t-ord:

• Han maler et **helt** værelse.

Bestemt ved n-ord:

• Han arbejdede **hele** dagen.

Bestemt ved t-ord:

• Han maler **hele** værelset.

al, alt står foran et utælleligt substantiv:

Ved n-ord:

• De sælger **al** vinen.

Ved t-ord:

• De bruger **alt** smørret.

alle står foran et tælleligt substantiv i flertal:

• **Alle** børnene leger.

Hele fisken

Alle fiskene

4. Verber

- 4.1 Hvad er et verbum?
- 4.2 Verbernes former
- 4.3 Finitte og nonfinitte former
- 4.4 Verbernes tider
- 4.5 Brug af verbernes former og tider
- 4.6 Modalverber
- 4.7 Passiv
- 4.8 Verbernes former og tider på latin og dansk

4.1 Hvad er et verbum?

Verber udtrykker

Aktivitet:

- Jeg **cykler**.
- Han **drikker** kaffe.
- De **taler** sammen.

Tilstand:

- Jeg **er** gift.
- Hun **har** en hund.
- Han **hedder** Jacob.

Nogle verber udtrykker noget andet end en aktivitet eller en tilstand:

- Jeg **bliver** 25 år i morgen.
- Jeg **synes**, at kaffen er god.
- Skolen **begynder** i morgen.

4.2 Verbernes former

Verberne har 6 forskellige former: **imperativ**, **infinitiv**, **præsens**, **præteritum**, **perfektum participium** og **præsens participium**.

I en ordbog finder man formen **infinitiv**. Ofte ender infinitiv på -e.
Hvis man fjerner infinitivformens -e får man **imperativ**.

Man danner verbets andre former ud fra **imperativ**:

Imperativ: *dans*

Infinitiv: *danse*

Præsens: *danse**r***

Præterium: *danse**de***

Perfektum participium: *danse**t***

Præsens participium: *danse**nde***

Verberne kan inddeles i 3 grupper

Gruppe 1 ender på **-ede** i præteritum, **-et** i perfektum participium.

Gruppe 2 ender på **-te** i præteritum, **-t** i perfektum participium.

Gruppe 3 er uregelmæssige.

De fleste verber tilhører gruppe 1.

	Imperativ	Infinitiv	Præsens	Præteritum	Perfektum participium	Præsens participium
1	<i>arbejd</i>	<i>arbejde</i>	<i>arbejder</i>	<i>arbejdede</i>	<i>arbejdet</i>	<i>arbejdende</i>
2	<i>spis</i>	<i>spise</i>	<i>spiser</i>	<i>spiste</i>	<i>spist</i>	<i>spisende</i>
3	<i>gå</i>	<i>gå</i>	<i>går</i>	<i>gik</i>	<i>gået</i>	<i>gående</i>

Hvis verbet har dobbelt konsonant i infinitiv, er der også dobbelt konsonant i de andre former, undtagen i imperativ.

1	<i>snak</i>	<i>snakke</i>	<i>snakker</i>	<i>snakkede</i>	<i>snakket</i>	<i>snakkende</i>
---	-------------	----------------------	-----------------------	------------------------	-----------------------	-------------------------

4.3 Finitte og nonfinitte former

Verbernes former er enten finitte eller nonfinitte.

Finitte former

De finitte former er **imperativ**, **præsens** og **præteritum**.

Et verbum i finit form kan stå som det eneste verbum i en sætning.

Imperativ:	• Luk døren!
Præsens:	• Hun lukker døren.
Præteritum:	• Hun lukkede døren.

Nonfinitte former

De nonfinitte former er **infinitiv**, **perfektum participium** og **præsens participium**.

Et verbum i nonfinit form kan ikke stå som det eneste verbum i en sætning.
Det står altid sammen med et verbum i finit form.

Infinitiv:	• Peter <u>skal</u> arbejde .
Perfektum participium:	• Han <u>har</u> arbejdet .
Præsens participium:	• Børnene <u>kom</u> gående .

4.4 Verbernes tider

Verberne har 4 tider

Præsens:	• Michael studerer engelsk.
Perfektum:	• Han har læst medicin.
Præteritum:	• Ana arbejdede hos Mærsk i 2010.
Præteritum perfektum:	• Sophie havde været i Danmark i et år, da hun blev ansat.

	Præsens	Perfektum	Præteritum	Præteritum perfektum
Gruppe 1	<i>arbejder</i>	<i>har arbejdet</i>	<i>arbejdede</i>	<i>havde arbejdet</i>
Gruppe 2	<i>læser</i>	<i>har læst</i>	<i>læste</i>	<i>havde læst</i>
Gruppe 3	<i>siger</i>	<i>har sagt</i>	<i>sagde</i>	<i>havde sagt</i>

Dansk har ikke nogen futurum.

Man bruger i stedet præsensformen, ofte sammen med et tidsudtryk, f.eks. *på lørdag*.

• Jeg **rejser** på lørdag.

Man kan også bruge *skal* eller *vil* + infinitiv.

• Emil **skal rejse** på mandag.

• Gerda **vil få** pakken i morgen.

Perfektum med *har* eller *er*

Man danner perfektum med *har* eller *er* + perfektum participium.

Med **har**

De fleste verber danner perfektum med *har*. Det er verber, som kan tage objekt.

• Jeg **har** spist min mad.

O

Med **er**

Nogle få verber danner altid perfektum med *er*, f.eks. *er begyndt*, *er blevet*, *er faldet*, *er flygtet*, *er sket*, *er vågnet*.

• Jeg **er** begyndt at drikke kaffe igen.

Med **er** eller **har**

Bevægelsesverber kan danne perfektum med *er* eller *har*.

Med **er** fokuserer man på resultatet:

- Han **er** rejst til Paris.
(Han er her ikke mere).

Med **har** fokuserer man på oplevelsen:

- Han **har** rejst mange gange.
(Man fokuserer på oplevelsen at rejse).

Fokus på resultat	Fokus på oplevelse
Han er fløjet. Peter er rejst til Japan.	Han har fløjet som pilot i mange år. Peter har rejst meget i Kina.

Præteritum perfektum med **havde** eller **var**

Man danner præteritum perfektum med et hjælpeverbum *havde* eller *var* + perfektum participium:

- Han **havde rejst** i Asien mange gange.
- Han **var rejst** til Kina.

4.5 Brug af verbernes former og tider

Imperativ

bruges i ordrer, instrukser og opfordringer:

- **Luk** døren.
- **Tænd** for ovnen, og **stil** den på 180 grader.
- **Tag** noget mere kage.

Infinitiv

bruges efter et modalverbum:

- Hun vil **købe** en jakke.
- Han kan **tale** tysk.

bruges sammen med *at* efter andre verber:

- Han savner **at tale** spansk.
- Jeg elsker **at danse**.

Præsens

bruges om noget, der sker nu:

- Solen **skinner**.
- Toget **kører** nu.

bruges om noget, der er permanent, eller som gentages:

- Jeg **hedder** Emma.
- Jeg **går** en tur hver søndag.

bruges om noget i fremtiden, ofte sammen med et tidsudtryk:

- Jeg **rejser** på ferie om 14 dage.

Præteritum og perfektum

Når man vil tale om en situation i fortiden, kan man bruge enten præteritum eller perfektum.

Præteritum

bruges om situationer, der har fundet sted på et bestemt tidspunkt i fortiden:

- Han **kom** til Danmark, da han **var** 14 år.
- Hun **købte** bilen i 2010.

Perfektum

bruges om situationer, der er begyndt i fortiden, men stadig varer i nuet:

- Ida **har boet** i Danmark i 3 år.
(Hun bor her stadig).
- Kim **har nu talt** i telefon i 2 timer.
(Han taler stadig i telefon).

bruges om situationer i fortiden, hvor man fokuserer på oplevelsen, ikke på tidspunktet:

- Jeg **har hilst** på Dronningen.
(Jeg har oplevet at hilse på Dronningen).
- Peter **har været** i Kina.
(Han har oplevet at være i Kina).

bruges om situationer i fortiden, hvor man fokuserer på resultatet:

- Marc **er kørt** hjem.
(Han er her ikke mere).
- Claire **er fløjet** til Kina.
(Hun er i Kina nu).

Præteritum perfektum

bruges om situationer i fortiden, der finder sted før en anden situation i fortiden:

- Hun var træt, fordi hun kun **havde sovet** 3 timer.
- Mine børn **havde spist**, da jeg kom hjem fra arbejde.

4.6 Modalverber

Modalverber bruges sammen med et andet verbum i infinitiv. Modalverber, evt. sammen med et adverbium, bruges til at udtrykke en nuance i forhold til det man siger.

Fire vigtige modalverber

Infinitiv	Præsens	Præteritum	Perfektum
<i>skulle</i>	<i>skal</i>	<i>skulle</i>	<i>har skullet</i>
<i>måtte</i>	<i>må</i>	<i>måtte</i>	<i>har måttet</i>
<i>kunne</i>	<i>kan</i>	<i>kunne</i>	<i>har kunnet</i>
<i>ville</i>	<i>vil</i>	<i>ville</i>	<i>har villet</i>

at skulle

udtrykker

en plan:

en ordre:

et forslag:

et løfte:

• Jeg **skal** flytte på mandag.

• Du **skal** spise din mad!

• **Skal** vi ikke gå hjem nu?

• Jeg **skal** nok gøre det.

at måtte

udtrykker

en tilladelse:

et forbud:

en nødvendighed:

• Du **må** godt komme i aften.

• Du **må** ikke parkere her.

• Jeg **må** gå nu. Klokken er mange.

at kunne

udtrykker

en mulighed:

en evne:

• Jeg **kan** godt komme i aften.

• Han **kan** tale dansk.

at ville

udtrykker

et ønske:

en vilje:

en prognose:

• Jeg **vil** gerne til Grønland engang.

• Jeg **vil** ikke i skole i dag.

• Der **vil** komme flere elbiler i fremtiden.

4.7 Passiv

Man bruger mest verbernes aktive form, men mange verber har også en passiv form. Man bruger passiv, når der ikke er fokus på, hvem der udfører handlingen.

Aktiv form

Verbets subjekt er aktivt:

• Anna klipper Lise.

S

Passiv form

Verbets subjekt er passivt:

• Lise bliver klippet.

S

Der er to passivformer: blive-passiv og s-passiv.

Blive-passiv

Blive-passiv er den mest brugte form.

Man bruger *blive* + perfektum participium.

	Aktiv	Passiv
Præsens	<i>Politiet fanger tyven.</i>	<i>Tyven bliver fanget.</i>
Præteritum	<i>Politiet fangede tyven.</i>	<i>Tyven blev fanget.</i>
Perfektum	<i>Politiet har fanget tyven.</i>	<i>Tyven er blevet fanget.</i>
Præteritum perfektum	<i>Politiet havde fanget tyven.</i>	<i>Tyven var blevet fanget.</i>

S-passiv

S-passiv bruges f.eks. i annoncer, opskrifter, brugsanvisninger m.m.

S-passiv bruges mest i infinitiv og præsens. Man bruger infinitiv + -s.

Infinitiv (efter et modalverbum):

• Brødet skal **bages** i en time.

Præsens:

• Brødet **bages** ved 200 grader.

4.8 Verbernes former og tider på latin og dansk

Latin	Dansk	På dit sprog
Imperativ	Bydemåde	
Infinitiv	Navnemåde	
Præsens	Nutid	
Præteritum	Datid	
Perfektum	Førnutid	
Præteritum perfektum	Førdatid	
Perfektum participium	Kort tillægsform	
Præsens participium	Lang tillægsform	

5. Adverbier

- 5.1 Hvad er et adverbium?
- 5.2 Adverbiernes placering
- 5.3 Adverbiernes placering og betydning

5.1 Hvad er et adverbium?

Adverbier præciserer betydningen af verber, adjektiver, andre adverbier eller hele sætninger

Verber:	• Hun <u>løber</u> hurtigt .
Adjektiver:	• Det er et temmelig <u>stort</u> hus.
Adverbier:	• Han løber rigtig <u>hurtigt</u> .
En sætning/tekst:	• <u>Anna spiser</u> ikke <u>fisk</u> .

5.2 Adverbiernes placeringer

Der er 3 typiske placeringer

1. Først i sætningen: • **Nu** kommer han.

2. Midt i sætningen:

2a. Efter det finitte verbum i en helsætning:

- Jeg har **ikke** spist endnu.
- De køber **ikke** æg.

2b. Før det finitte verbum i en ledsætning:

- Hun siger, hun **ikke** har spist endnu.
- Han siger, at de **ikke** køber æg.

3. Sidst i sætningen: • Han har arbejdet **længe**.

Gradsadverbier og mådesadverbier har andre placeringer.

5.3 Adverbiernes placering og betydning

Man kategoriserer adverbierne ud fra deres **betydning** eller deres **placering**.

Centraladverbier

Betydning: Centraladverbier præciserer en hel sætnings betydning.

- *Hun spiser fisk.*
- *Hun spiser **ikke** fisk.*

Placering: I en helsætning står centraladverbiet efter det finitte verbum.

- *Hun spiser **ikke** fisk.*

I en ledsætning står centraladverbiet før det finitte verbum.

- *Hun siger, at han **ikke** spiser fisk.*

Andre centraladverbier: *også, altid, aldrig, gerne, godt, lige, tit, kun ...*

Tidsadverbier

Betydning: Tidsadverbier præciserer, **hvornår** noget sker.

Placering:

Først i sætningen:	• <i>Tidligere boede han i London.</i>
Midt i sætningen:	• <i>Han har snart spist hele kagen.</i>
Sidst i sætningen:	• <i>Filmen starter nu.</i>

Andre tidsadverbier: *straks, endnu, længe ...*

Stedsadverbier

Betydning: Stedsadverbier præciserer, hvor noget er eller sker.

Placering:

Først i sætningen:

• **Her** ligger skolen.

Sidst i sætningen:

• Skolen ligger **her**.

Andre stedsadverbier: der, derhen, derovre, heroppe ...

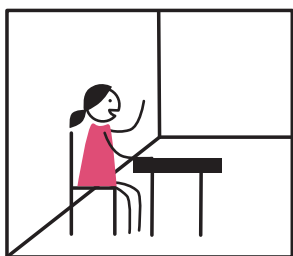
Nogle stedsadverbier har to former: En kort og en lang form.

Den korte form bruger man om en **retning**:

• Hun går **ind** i klassen.

Den lange form bruger man om en **position**:

• Hun sidder **inde** i klassen.

Retningsadverbier	Positionsadverbier
ud	ude
ind	inde
op	oppe
ned	nede
over	ovre
hjem	hjemme
hen	henne

Gradsadverbier

Betydning: Gradsadverbier siger noget om et adjektiv eller et adverbium. De siger noget om hvor lidt eller hvor meget.

Placering:

Foran et adjektiv: · Jeg er **lidt** træt.

Foran et adverbium: · Hun taler **meget** godt dansk.

Andre gradsadverbier:

ret, temmelig, næsten, for, helt, utrolig, virkelig, rigtig, vildt ...

Mådesadverbier

Man bruger adjektivernes t-form som mådesadverbier.

Betydning: Mådesadverbier præciserer, hvordan man gør noget.

Placering:

Efter verbal: · Hun løber **hurtigt**.

· De har sunget **højt** hele natten.

Andre mådesadverbier: *langsomt, roligt, kedeligt, vredt, smukt, fint ...*

Holdningsadverbier

Betydning: Holdningsadverbier præciserer, hvad man mener om noget.

Placering:

Først i sætningen:

• **Desværre** er flyet forsinket.

eller

Midt i sætningen:

• Han kom **heldigvis** til tiden.

Andre holdningsadverbier: *da, jo, nok, måske, selvfølgelig ...*

Sammenhængsadverbier

Betydning: Sammenhængsadverbier præciserer sammenhængen i en tekst.

Mere af det samme:

• Hun taler arabisk. Hun taler **desuden** engelsk.

En kontrast:

• Hun taler ikke dansk. **Derimod** taler hun flydende engelsk.

En rækkefølge:

• **Først** spiser vi, **så** danser vi.

En årsag:

• Hun flytter til Spanien. **Derfor** sælger hun huset.

Noget ulogisk:

• Hun er syg. Hun kommer på arbejde **alligevel**.

En forklaring:

• Hun fandt ikke sin kone.
Hun var **nemlig** gået.

Placering:

Først i en sætning:

• **Derfor** sælger hun huset.

Midt i sætningen:

• Hun taler **desuden** engelsk.

Sidst i sætningen:

• Hun kommer på arbejde **alligevel**.

6. Præpositioner

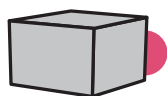
- 6.1 Hvad er en præposition?
- 6.2 Præpositionernes placering
- 6.3 Præpositioner i tids- og stedsudtryk
- 6.4 Præpositionerne i og på
- 6.5 Præpositioner i faste forbindelser
- 6.6 Vigtige præpositioner

6.1 Hvad er en præposition?

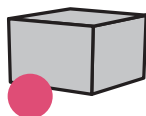
Præpositionernes betydning

Præpositioner fortæller, hvordan noget er placeret i forhold til noget andet. Præpositioner bruges også i mere abstrakte udtryk.

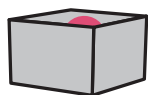
- *Bogen ligger **i** tasken.*
- *Han tænker **på** hende.*

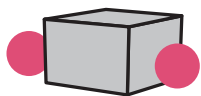
Bolden er
bagved kassen

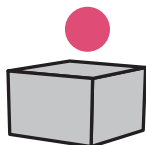
Bolden er
foran kassen

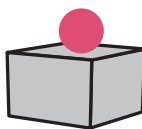
Bolden er
i kassen

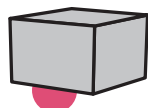
Kassen er
mellem to bolde

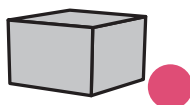
Bolden er
over kassen

Bolden er
på kassen

Bolden er
under kassen

Bolden er
ved siden af kassen

6.2 Præpositionernes placering

Præpositioner kan stå foran

Et substantiv

Et navn

Et pronomen

Et verbum i infinitiv

En ledsætning

- Bogen ligger **på** bordet.
- Hun bor **i** København.
- Hun skriver **til** ham.
- Han tænker **på** at rejse til USA.
- Han venter **på**, at hun skal skrive.

6.3 Præpositioner i tids- og stedsudtryk

Man bruger ofte præpositioner i tids- og stedsadverbialer.

- Hun rejser **i** **aften**. (Tidsadverbial)
- Jeg bor **på** **3. sal**. (Stedsadverbial)

6.4 Præpositionerne i og på

To almindelige præpositioner på dansk er **i** og **på**

i {
+ land
+ verdensdel
+ by
+ gade

- Jeg bor **i** Danmark.
- Jeg bor **i** Europa.
- Jeg bor **i** København.
- Jeg bor **i** Skolegade.

på {
+ ø
+ vej
+ sal/etage
+ ...brogade
+ allé
+ boulevard

- Jeg bor **på** Sjælland.
- Jeg bor **på** Vibevej.
- Jeg bor **på** 2. sal/2. etage.
- Jeg bor **på** Nørrebrogade.
- Jeg bor **på** Frederiksberg Allé.
- Jeg bor **på** H. C. Andersens Boulevard.

På Nørrebro
På Vesterbro
På Frederiksberg
I Nordvest

6.5 Præpositioner i faste forbindelser

Præpositioner bruges ofte i faste forbindelser.

Verbum + præposition

At vente på ...

At lede efter ...

• De **venter på** læreren.

• Hun **leder efter** sin kat.

Adjektiv + præposition

Glad for ...

Sur på ...

• Jeg er **glad for** min skole.

• Han er **sur på** sin nabo.

Substantiv + præposition

Forskel på ...

Sammenhæng mellem...

• Der er **forskel på** Danmark og Sverige.

• Der er **sammenhæng mellem** teksterne.

6.6 Vigtige præpositioner

på	for
i	hos
over	omkring
under	uden
bag/bagved	med
foran	for ... siden
ved/ved siden af	fra ... til
mellem	om
fra	til
efter	før

7. Konjunktioner

- 7.1 Hvad er en konjunktion?
- 7.2 Sideordnende konjunktioner og helsætningskonjunktioner
- 7.3 Ledsætningskonjunktioner
- 7.4 Når/da
- 7.5 Der/som

7.1 Hvad er en konjunktion?

Konjunktioner forbinder ord, led eller sætninger

Ord:	• Jeg taler <u>dansk</u> og <u>engelsk</u> .
Led:	• Skal vi tage <u>på stranden</u> eller <u>i skoven</u> ?
Sætninger:	• <u>Jeg synes,</u> at <u>du er sød.</u>
(helsætning + ledsætning)
	• <u>Solen skinner,</u> men <u>det er koldt.</u>
(helsætning + helsætning)

7.2 Sideordnende konjunktioner og helsætningskonjunktioner

De forbinder ord, led eller sætninger af samme slags.

Ord:	• Vil du have <u>kaffe</u> eller <u>te</u> ?
Led:	• Skal vi rejse <u>til Sverige</u> eller <u>til Norge</u> ?
Sætninger:	• <u>Jeg er lærer,</u> og <u>min mand arbejder som buschauffør.</u>

og
eller
men
for
så (= derfor)

7.3 Ledsætningskonjunktioner

Ledsætningskonjunktioner forbinder en helsætning med en ledsætning. Konjunktionerne viser, hvor ledsætningen begynder.

- Hun siger, **at** hun er sulten.
- Hun gik i seng, **fordi** hun var syg.
- **Når** det regner, tager jeg bussen.
- **Hvis** solen skinner, cykler vi en tur.
- Hun var på arbejde, **selvom** hun var syg.

Vigtige ledsætningskonjunktioner

at	mens	hvor
før	selvom	hvad
fordi	end	hvem
der/som	da	hvordan
hvis	når	hvornår
om	inden	hvorfor
efter	idet	
ligesom	så (= for at)	

7.4 Når/da

Konjunktionen *når* indleder en ledsætning.

Den bruges om noget, der sker i fremtiden eller noget, der altid sker/skete.

• **Når** klokken bliver 5, skal jeg hjem. (fremtid)

• **Når** solen skinner, cykler jeg på arbejde.
(altid i nutid)

• **Når** han købte ind, brugte han altid mange penge. (altid i fortid)

Konjunktionen *da* indleder en ledsætning.

Den bruges om noget, der skete på et tidspunkt eller i en periode i fortiden.

• **Da** jeg købte ind i går, mødte jeg min bedste ven. (tidspunkt)

• **Da** jeg var barn, gik jeg i skole i Odense.
(periode)

7.5 Der/som

Der og *som* er relative pronominer. De fungerer som konjunktioner i en ledsætning. De viser tilbage til det sidste ord i sætningen før.

der er altid subjekt i ledsætningen.

• Anna har en datter, **der** spiller klaver.

som kan både være subjekt og objekt i ledsætningen.

Subjekt:

• Anna har en datter, **som** spiller klaver.

Objekt:

• Anna har et arbejde, **som** hun kan lide.

8. Sætningsled og ledstilling

- 8.1 Sætningens led
- 8.2 Leddenes placering i helsætninger
- 8.3 Leddenes placering i ledsætninger

8.1 Sætningens led

En sætning er bygget op af led.
Leddene er sætningens byggeklodser.
Subjektet og verbalet er de basale led i sætningen.
Man kan gøre en sætning længere ved at tilføje flere led.

Sætningens led er:

subjekt (S)
verbal (V)
direkte objekt (O)
adverbial (A)
indirekte objekt (IO)
subjektsprædikat (SP)
objektsprædikat (OP)

• Drengen spiser.

S V

• Drengen spiser pizza.

S V O

• Drengen spiser altid pizza.

S V A O

• Drengen giver sin ven en pizza.

S V IO O

• Drengen er pizzabager.

S V SP

• Drengen gør pizzaovnen ren.

S V O OP

8.2 Leddenes placering i sætninger

På dansk har en sætning en fast struktur. Man kan sige, at sætningen er inddelt i en række pladser. På hver plads kan der stå bestemte sætningsled. Leddene står i en bestemt rækkefølge.

Det finitte verbum står altid på plads nr. 2 (v). Derfor kalder man dansk for et v2-sprog.

Her er et skema, der viser leddenes rækkefølge:

F	v	s	a	V	N	A
---	---	---	---	---	---	---

F:

På F-pladsen (fokuspladsen) kan næsten alle led stå. Man starter med det, man gerne vil have fokus på. F-pladsen kan også være tom.

v:

På v-pladsen står det finitte verbum.

s:

s-pladsen er subjektets faste plads, hvis det ikke står på F-pladsen.

a:

På a-pladsen står centraladverbialen.

V:

På V-pladsen står det nonfinitte verbum.

N:

På N-pladsen kan der stå forskellige led: objekter og prædikater.

A:

På A-pladsen står der adverbialer som f.eks. steds- og tidsadverbialer.

Nogle af pladserne i sætningskemaet kan være tomme, f.eks. er s-pladsen tom, når subjektet står på F-pladsen.

F	v	s	a	V	N	A
Læreren	bor		ikke			i Odense.
Min bror	er				læge.	
I morgen	vil	hun		købe	bananer	på markedet.
På lørdag	holder	vi	sikkert		fest.	
Selvfølgelig	husker	jeg			din fødselsdag.	
Det	ved	jeg	ikke.			
Cyklen	fik	hun				i går.
	Kom					her!
Hvor	bor	han?				
	Har	du		spist	din sandwich?	
Hvis det regner,	bliver	vi				hjemme.

8.3 Leddenes placering i ledsætninger

Ledsætninger har ligesom helsætninger en fast struktur.

Ledsætningernes og helsætningernes sætningsskema ligner hinanden. Men der er nogle vigtige forskelle i ledernes rækkefølge.

I ledsætningerne står det finitte verbum ikke på plads nr. 2 som i en helsætning, men på plads nr. 4.

I stedet for en F-plads i helsætningen er der en k-plads i ledsætningen.

k	s	a	v	V	N	A
---	---	---	---	---	---	---

k:

På k-pladsen står der ofte en konjunktion. Konjunktionen viser, at der kommer en ledsætning. Derefter kommer s-pladsen, a-pladsen, v-pladsen, og til sidst kommer V-, N-, A-pladserne.

k	s	a	v	V	N	A
<i>at</i>	<i>han</i>	<i>altid</i>	<i>har</i>	<i>været</i>	<i>glad</i>	<i>om morgenen.</i>
<i>fordi</i>	<i>hun</i>	<i>ikke</i>	<i>kan</i>	<i>lide</i>	<i>ham.</i>	

9. Spørgsmål og svar

- 9.1 Spørgsmål
- 9.2 Hv-spørgsmål og svar
- 9.3 Ja/nej-spørgsmål og svar
- 9.4 Kortsvar
- 9.5 Spørgsmål med ikke

9.1 Spørgsmål

Der er to typer spørgsmål

- Hv-spørgsmål: **Hvor** bor du?
- Ja/nej-spørgsmål: **Bor** du i Køge?

9.2 Hv-spørgsmål og svar

Hv-spørgsmålet starter med et hv-ord

	Spørgsmål	Svar
Hvem (person)	• Hvem vil have kaffe?	Peter.
Hvad (ting etc.)	• Hvad er det? • Hvad laver du?	En cykel. Jeg arbejder.
Hvor (sted)	• Hvor bor du?	I København.
Hvornår (tid)	• Hvornår har du fri?	Kl. 14.00.
Hvordan (måde/middel)	• Hvordan kommer du i skole?	Med bus.

Hvorfor
(årsag/forklaring)

• **Hvorfor** går du i skole?

Fordi jeg vil lære dansk.

9.3 Ja/nej-spørgsmål og svar

Ja/nej-spørgsmål starter med et verbum.

• **Bor** du i København?

• **Er** Lise lærer?

• **Har** han en kæreste?

Man kan altid svare *ja* eller *nej* til et ja/nej-spørgsmål.

• Er han syg?

Ja.

• Arbejder han?

Nej.

9.4 Kortsvar

Man kan også bruge kortsvar til ja/nej-spørgsmål.

Spørgsmål med **er**, **har** eller modalverber

Hvis spørgsmålet indeholder **er**, **har** eller et **modalverbum**, bruger man det samme verbum i svaret.

Ja/nej-spørgsmål

• **Er** hun gift?

• **Har** hun nogen børn?

• **Kan** han tale dansk?

• **Må** jeg ryge her?

• **Vil** du læse?

• **Skal** vi gå nu?

Kortsvar

Ja, det **er** hun.

Nej, det **har** hun ikke.

Ja, det **kan** han.

Nej, det **må** du ikke.

Ja, det **vil** jeg.

Nej, det **skal** vi ikke.

Spørgsmål med andre verber

Hvis spørgsmålet indeholder andre verber, bruger man **gør** i svaret.

Ja/nej-spørgsmål

• **Bor** du i København?

• **Arbejder** han her?

• **Spiser** hun kød?

Kort svar

Ja, det **gør** jeg.

Nej, det **gør** han ikke.

Ja, det **gør** hun.

9.5 Spørgsmål med ikke

Hvis spørgsmålet indeholder et **ikke**, svarer man med **jo**.

• Arbejder du **ikke** i dag?

• Har hun **ikke** en søn?

Jo, det gør jeg.

Jo, det har hun.

10. Tidsudtryk

- 10.1 Tidsudtryk om fortid
- 10.2 Tidsudtryk om fremtid
- 10.3 Tidsudtryk om en periode
- 10.4 Tidsudtryk om gentagelser

10.1 Tidsudtryk om fortid

I går
I forgårs
I mandags
I nat
I morges
I formiddags
I eftermiddags
I aftes
I weekenden
I sommer
I 2004

Sidste mandag
Sidste weekend
Sidste uge
Sidste måned
Sidste sommer
Sidste år

For 10 minutter siden
For en time siden
For 3 dage siden
For 4 uger siden
For 2 år siden

- ***I går** købte jeg en sort kjole.*
- *Vi var i Tyskland **sidste år**.*
- *Han gik **for** 10 minutter **siden**.*

10.2 Tidsudtryk om fremtid

I aften

I nat

I morgen

I overmorgen

I næste uge

I weekenden

Næste mandag

Næste måned

Næste år

På mandag

Om 10 minutter

Om 3 dage

Om 2 uger

Til sommer

• Vi ses **i morgen**.

• **Næste mandag** har vi fri.

10.3 Tidsudtryk om en periode

I 8 minutter

I en time

I 2 uger

I et halvt år

Fra 2010 til 2012

Hele dagen

Hele ugen

Hele året

• Ægget skal koge **i 8 minutter**.

• Han arbejdede **i et halvt år**.

• Hun sover **hele dagen**.

10.4 Tidsudtryk om gentagelser

Om morgenen
Om dagen
Om aftenen
Om natten
Om mandagen
Om sommeren

I weekenden

- *Han står op **om morgenen**.*
- *De tog på ferie **om sommeren**.*
- *Han har altid arbejdet **om natten**.*

En ugedag:

i mandags
(Sidste mandag)

på mandag
(Næste mandag)

om mandagen
(Hver mandag)

11. Det og der – foreløbige subjekter

- 11.1 Om det og der
- 11.2 Det
- 11.3 Der

11.1 Om det og der

Ordene *det* og *der* fungerer som grammatiske subjekter i en sætning.
De står først i sætningen.
Det reelle subjekt kommer senere i sætningen.

11.2 Det

Det er/bliver + substantiv

Det reelle subjekt er substantivet.

• *Det er min ven.*

Det er/bliver + adjektiv + infinitiv:

Det reelle subjekt er infinitiven.

• *Det bliver sjovt at flytte.*

Det er/bliver + adjektiv + ledsætning:

Det reelle subjekt er ledsætningen.

• *Det er dejligt, at svigermor kommer.*

11.3 Der

Der + verbum + ubestemt subjekt:

• *Der er mange mennesker på Strøget.*

• *Der står en kop kaffe på bordet.*

Der + *er* + adjektiv + et sted:

• *Der er skønt i Tivoli.*

• *Der er hyggeligt i din lejlighed.*

12. Alfabetet

Stort bogstav	Lille bogstav	Udtale
A	a	[a]
B	b	[be]
C	c	[se]
D	d	[de]
E	e	[e]
F	f	[æf]
G	g	[ge]
H	h	[hå]
I	i	[i]
J	j	[jɔð]
K	k	[kå]
L	l	[æl]
M	m	[æm]
N	n	[æn]
O	o	[o]
P	p	[pe]
Q	q	[ku]
R	r	[aʀ]
S	s	[æs]
T	t	[te]
U	u	[u]
V	v	[ve]
W	w	[dɔblve]
X	x	[ægs]
Y	y	[y]
Z	z	[sæt]
Æ	æ	[æ]
Ø	ø	[ø]
Å	å	[å]

13. Tal

- 13.1 Mængdetal
- 13.2 Ordenstal
- 13.3 Brøker

13.1 Mængdetal

Man bruger mængdetal til

at tælle: • *En, to, tre, fire, fem.*

et antal: • *Hun har tre børn.*
 • *Han har 100 kr.*

et nummer: • *Vi bor i nummer 39.*

Mængdetallene 0-100

0	nul	11	elleve	22	toogtyve
1	en/et	12	tolv	30	tredive
2	to	13	tretten	31	enogtredive
3	tre	14	fjorten	32	toogtredive
4	fire	15	femten	40	fyrre
5	fem	16	seksten	50	halvtreds
6	seks	17	sytten	60	tres
7	syv	18	atten	70	halvfjerds
8	otte	19	nitten	80	firs
9	ni	20	tyve	90	halvfems
10	ti	21	enogtyve	100	hundrede

Mængdetallene 100+

101	hundrede og en/et	100.000	hundrede tusind
120	hundrede og tyve	1.000.000	en million
200	to hundrede	1.000.000.000	en milliard
1000	tusind	1.000.000.000.000	en billion
2500	to tusind fem hundrede		

13.2 Ordenstal

Man bruger ordenstal til

datoer: • Hun har fødselsdag den **14.** juli.

etager: • Han bor på **5.** sal.

rækkefølge: • Han går i **3.** klasse.

Ordenstallene

1. første	16. sekstende
2. anden	17. syttende
3. tredje	18. attende
4. fjerde	19. nittende
5. femte	20. tyvende
6. sjette	21. enogtyvende
7. syvende	22. toogtyvende
8. ottende	30. tredivte
9. niende	40. fyrretyvende
10. tiende	50. halvtredsindstyvende
11. elvte (ellevte)	60. tresindstyvende
12. tolvte	70. halvfjerdsindstyvende
13. trettende	80. firsindstyvende
14. fjortende	90. halvfemsindstyvende
15. femtende	

13.3 Brøker

Man bruger ordenstal og mængdetal i brøker

- $\frac{1}{2}$ en halv
 $1\frac{1}{2}$ én en halv, halvanden
 $\frac{1}{3}$ en tredjedel
 $\frac{1}{4}$ en fjerdedel, en kvart
 $\frac{2}{4}$ to fjerdedele
 $3\frac{1}{2}$ tre en halv

14. Udtale

- 14.1 De danske vokalers lyde
- 14.2 Hyppige endelser
- 14.3 De danske konsonanternes lyde
- 14.4 Tryk
- 14.5 Stød

14.1 De danske vokalers lyde

Ikke rundede

Rundede

[i] bil
[e] te
[æ] æble
[a] sal

[y] ny
[ø] søge
[ö] søn
[ö] smør

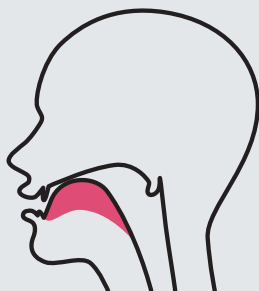
[ə] spise

[u] hus
[o] to
[å] gå

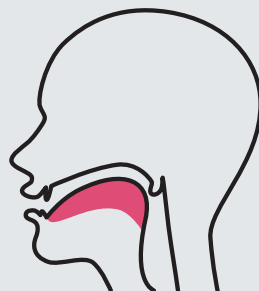
[ɑ] svar

[ɔ] kom

Fortunge

Bagtunge

Lidt
åben
mund

Mere
åben
mund

Lange og korte vokaler

De fleste vokaler har både en kort og en lang udtale.
Tegnet [:] viser, at vokalen udtales som en lang vokal.

Lang vokal står foran en konsonant og en vokal (KV):

pote [pɔ:də]
KV

fine [fi:nə]
KV

Lange vokaler udtales normalt, som de skrives.

Kort vokal står foran to konsonanter (KK):

potte [pɒdə]
KK

finde [fɛnə]
KK

De korte vokaler udtales normalt mere åbent end de lange.
Dette kaldes vokalsænkning.
De udtales normalt ikke, som de skrives.

Vokalsænkning

Man skriver	<i>i</i>	<i>finde</i>
Man siger	[e]	[fɛnə]
Man skriver	<i>e</i>	<i>sende</i>
Man siger	[æ]	[sænə]
Man skriver	<i>a</i>	<i>kaffe</i>
Man siger	[α]	[kɶfə]
Man skriver	<i>y</i>	<i>begynde</i>
Man siger	[ø]	[begønə]
Man skriver	<i>ø</i>	<i>sønner</i>
Man siger	[ö]	[sönɔ]

Man skriver	<i>u</i>	<i>kunde</i>
Man siger	[å]	[kå̃nə]
Man skriver	<i>o</i>	<i>godt</i>
Man siger	[ɔ]	[gɔ̃d]
Man skriver	<i>å</i>	<i>råbte</i>
Man siger	[ɔ]	[rɔ̃bdə]

Vokalerne *i*, *e*, *y* udtales ekstra åbent efter *r* og foran to konsonanter.

Man skriver	<i>i</i>	<i>briller</i>
Man siger	[æ]	[bræ̃lɔ]
Man skriver	<i>e</i>	<i>tretten</i>
Man siger	[a]	[træ̃dn]
Man skriver	<i>y</i>	<i>bryllup</i>
Man siger	[ö]	[brö̃lɔb]

14.2 Hyppige endelser

Nogle endelser udtales ikke, som de skrives.

Endelserne

-e udtales	[ə] eller [-]	<i>spise</i> [sbi:sə] / [sbi:s]
-re eller -rer udtales	[ɔ]	<i>køre/kører</i> [kø:ɔ]
-en udtales	[ən] eller [n]	<i>pillen</i> [pelən] / [peln]
-et eller -ede udtales	[əð]	<i>arbejdet/arbejdede</i> [α: bəjdəð]
-ende udtales	[nə]	<i>spændende</i> [sbænə]
-ene udtales	[nə]	<i>husene</i> [hu:snə]

14.3 De danske konsonanternes lyde

I skemaet kan man se, hvor og hvordan de danske konsonanter udtales.

		læber + tænder	læber	gane forrest	gane midt	hals
ikke luft 			[b] bi	[d] de	[g] god	[h] han
luft 			[p] pil	[t] to	[k] ko	
ikke luft 		[v] vi				
luft 		[f] få				
luft 				[s] se		
ikke luft 						[r] ro
rundet mund 					[w] sav	
luft 					[j] ja	
luft gennem næsen 			[m] må	[n] nu	[ŋ] ung	
op med tungen 				[l] lo		
ned med tungen 				[ð] hed		

14.4 Tryk

Tryk betyder, at en stavelse i et ord udtales med mere energi og mere tydeligt.

Enkeltord

Der er ofte tryk (_) på første stavelse i et enkelt ord:

arbejde
sommer
viking

I sammensatte ord bevarer det første ord sit tryk:

arbejdstøj
tøjbutik

I importerede ord kan trykket ligge på andre stavelser:

banan
universitet
computer

Tryk i sætninger

Når ordene indgår i en sætning, mister nogle ord deres tryk. De ord, der får tryk, er de ord, der har størst betydning i sætningen. De ord, der ikke har stor betydning, bliver trykssvage. Dansk er et trykrytmisk sprog. Det betyder, at rytmen styres af de trykstærke stavelser i en sætning.

Eksempel:

Jeg tager bussen på arbejde hver dag.

Jeg tager bussen på arbejde hver dag.

Tidsintervallet mellem de trykstærke stavelser i en sætning er lige lange, ligegyldigt hvor mange tryksvage stavelser, der er mellem de trykstærke stavelser. Hvis der er mange tryksvage stavelser mellem to tryk, kan det være svært at høre ordene tydeligt.

14.5 Stød

Stød (') frembringes ved, at man kortvarigt lukker stemmelæberne, når man udtaler en lyd. Nogle sammenligner det med en hikkelyd.

Man kan så høre forskel på:

Med stød:

man'd

hun'd

hu's

Uden stød:

man

hun

huse

Man finder ikke de samme stødforhold i hele Danmark.

Dansk, der tales syd for en linje fra Præstø til Rømø, har ikke stød.

Rettenøgle

Fejltype		Eksempler	
1.	Et verbum er bøjet forkert:	Han <u>spise</u> 1 suppe.	forkert
		Han spiser suppe.	rigtigt
2.	Et substantiv er bøjet forkert:	Jeg har tre <u>barn</u> . 2	forkert
		Jeg har tre børn.	rigtigt
3.	Et adjektiv er bøjet forkert:	Jeg har et <u>dejlig</u> 3 hus.	forkert
		Jeg har et dejligt hus.	rigtigt
4.	Fejl i pronomen:	Jeg skal besøge <u>hun</u> . 4	forkert
		Jeg skal besøge hende.	rigtigt
5.	Fejl i ledstilling:	I morgen <u>hun</u> 5 <u>skal</u> i skole.	forkert
		I morgen skal hun i skole.	rigtigt
6.	Stavefejl:	Jeg har en god <u>lajlighed</u> . 6	forkert
		Jeg har en god lejlighed.	rigtigt
7.	Forkert ord:	Hun bor <u>på</u> 7 København.	forkert
		Hun bor i København.	rigtigt
8.	Ord mangler:	Jeg rejser ____ 8 Spanien i dag.	forkert
		Jeg rejser til Spanien i dag.	rigtigt
9.	Fejl i komma/punktum:	I morgen, 9 kommer han sent.	forkert
		I morgen kommer han sent.	rigtigt

Noter

Register

- adjektiver 23
- adjektiver – foranstillet 24
- adjektiver – efterstillet 24
- adjektiver – uregelmæssig 26
- adjektivs former 24
- adjektivs gradbøjning 25
- adjektivs gradbøjning – mere/mest 26
- adverbier 37
- adverbiers placering 37
- al, alt, alle 27
- alfabetet 59
- blive-passiv 36
- brøker 61
- centraladverbier 38
- da 47
- der – foreløbigt subjekt 58
- der – ledsætningskonjunktion 47
- det – foreløbigt subjekt 58
- gradsadverbier 40
- hans/hendes 19
- hel, helt, hele 27
- helsætning – leds placering 49
- helsætningskonjunktioner 45
- holdningsadverbier 41
- hv-spørgsmål 52
- i 43
- imperativ 32
- infinitiv 32
- ja/nej-spørgsmål 53
- konjunktioner 45
- konsonanters lyde 65
- kortsvar 53
- leds placering i helsætning 49
- leds placering i ledsætning 51
- ledstilling 48
- ledsætning – leds placering 51
- ledsætningskonjunktioner 46
- modalverber 34
- mængdetal 60
- mådesadverbier 40
- navne 16
- nogen/noget/nogle 22
- n-ord 11
- når 47
- ordenstal 61
- passiv 35
- perfektum – brug 33
- perfektum med er 31
- perfektum med har 31
- personlige pronominer 17
- personlige pronominer – brug 18
- positionsadverbier 39/40
- possessive pronominer 18
- possessive pronominer i tal og køn 20
- pronominer 17
- pronominer – oversigt 21
- præpositioner 42
- præpositioner i faste forbindelser 44
- præpositioners placering 43
- præsens 33
- præteritum – brug 33
- præteritum perfektum – brug 34
- på 43
- refleksive pronominer 20
- retningsadverbier 39/40
- rettenøgle 68
- sammenhængsadverbier 41
- sammensatte substantiver 11
- sideordnende konjunktioner 45
- sin, sit, sine 19
- som – ledsætningskonjunktion 47
- spørgsmål 52
- spørgsmål med andre verber 54
- spørgsmål med er og har 53

spørgsmål med ikke 54
spørgsmål med modalverbum 53
stedsadverbier 39
stød 67
substantiver 11
substantiver – brug af ubestemt/bestemt 14
substantiver – tællelige 16
substantiver – utællelige 16
substantiver i genitiv 15
substantiver uden artikel 15
substantivernes bøjning 12
svar 52
sætningens led 48
sætningsled 48
tal 60
tidsadverbier 38
tidsudtryk 55
tidsudtryk om en periode 56
tidsudtryk om fortid 55
tidsudtryk om fremtid 56
tidsudtryk om gentagelser 57
t-ord 11
tryk i enkeltord 66
tryk i sætning 67
udtale 62
verber 28
verber – brug 32
verbers bøjning 29/31
verbers finitte former 30
verbers former 28
verbers nonfinitte former 30
verbers tider 30
vokaler – korte 63
vokaler – lange 63
vokalernes lyde 62
vokalsænkning 63

